

povesti, pesmi in člankov. To gradivo daje zanimivo sliko o velikem pisateljevem delu pri njegovih stvaritvah. Tako je Gorkij popravljaj svoj roman »Mati« nič manj kakor sedemkrat. Zadnja redakcija se od prve razlikuje na več kot tisoč mestih. Kot zelo zahteven in kritičen mojster je pilil Gorkij vsak stavek, v načrtu je skrajševal svoja dela, vedno znova jih je preoblikoval.

Posebno literarno zanimanje velja do zdaj njegovim še neobjavljenim delom. Pred kratkim je izšel prvi zvezek »Arhiva Gorkega«. Vsebuje njegovo »Zgodovino ruske literature«, delo je pisal v letih 1907. in 1908. Poleg tega bodo izdana še druga do zdaj nepoznana dela. Tako vsebuje drugi zvezek »Arhiva Gorkega« sovjetsko delo »Somov in drugi«, ki ga je Gorkij pisal 1929-30. Ohranila sta se tudi dva dramatska odlomka »Jevgraf Bukejev« in »Kristofor Bukejev« ter prvi načrt znane drame »Jegor Bulyčev in drugi«. Ta drugi del vsebuje tudi dramatiziran pamflet »Delavni Slovočjekov«, ki so ga uprizorili 1920. v Petrogradu.

Prvikrat pa spozna bralec Gorkega kot avtorja filmskih scenarijev. Napisal je v dveh variantah »Stepana Razina« o »Ljudskem puntu v moskovski državi 1666/68.« Zelo zanimiv je tudi rokopis za film »Propagandist«, čigar osebe so zelo podobne junakom iz »Matere«, iz povesti »Poletje« in drame »Sovražniki«. V rokopisu za film »Na poti proti dnu« je prikazana predzgodovina oseb iz »Na dnu«.

Carski žandarji so kaj dobro razumeli pomen njegove umetnosti za ljudske množice in so poskusili vse, da bi zavirali širjenje njegovih knjig med delavstvom. Obsežni policijski akti in dokumenti carske cenzure ustvarjajo sliko o preganjanju njegove umetnosti. Preganjati Gorkega in končati s tem »nemirnim« človekom, to so bile želje vseh reakcionarnih sil. Morilci in razbojniki, poslani od carske tajne policije, so napadli Gorkega v temni ulici Nižjega Novgoroda. V Arhivu je pismo, v katerem piše o nekem takem morilskem poskusu:

»Včeraj« piše Gorkij, »se mi je dogodilo nekaj nenavadnega in bedastega. Ko sem se ob 11. ponoči sprehajal po nabrežju, me je srečal neznanec. Vprašal je: Vi ste Gorkij? In ko sem pritrdil, me je z nožem sunil v levo stran prs tako močno, da sem padel na kolena. Nož mi je prerezal suknjo in jopič, zdrobil leseno dozo in obtičal v njej, ne da bi se mi dotaknil kože.«

Doza se je ohranila in je sedaj shranjena v njegovem muzeju. Sled noža je na njej dobro vidna. Morilci, ki so umorili Gorkega, so imeli svoje lopovske predhodnike.

V stari hiši v ulici Vorovskega, kjer je moskovski »Arhiv Gorkega«, bodo ohranjeni tisoči dokumentov. Arhiv je bil po sklepu vlade ustanovljen pred tremi leti in obsega danes že 65.000 dokumentov, ki so zvezani z življenjem in delom Maksima Gorkega. Za katalogizacijo in ureditev gradiva je bilo opravljeno že mnogo dela.

A. Šumskij (D. Javer)

DOM ZA LJUDSKO UMETNOST. Režiserska šola. — Pomembni umetniki vseh časov so bili prepričani, da ima umetnost svoje korenine v ljudstvu. Iz ljudstva so zrasli že mnogi umetniško nadarjeni, zmožni ustvarjati velike umetniške vrednote. Neminljive umetnine so nastale med ljudstvom.

V Sovjetski Zvezi so ustvarjene edinstvene prilike za umetniško ustvarjanje ljudstva. Prvič v zgodovini niso več neštevilni talenti iz ljudstva obsojeni na propad in smrt. Narobe, ustvarjeni so vsi materialni in duhovni pogoji za njihov

razvoj. V mestih in vaseh se po dovršenem poklicnem delu neštivilni ljudje ukvarjajo z umetnostjo. Delavci in nameščenci, kolhozniki in izobraženci pišejo pesmi, muzicirajo, igrajo v gledališču in plešejo.

Torej armada diletantov, »umetniki iz ljubiteljstva«? Tak bi mogel biti morda zaključek. Pa ni tako. Treba je samo enkrat videti, kako plešejo ruski, uzbeški, georgijski, armenski ali aserbejdžanski kolhozniki, kako igrajo delavci moskovskih tovarn za ležaje ali ukrajinski železničarji, kako slikajo ribiči z visokega severa — pri tem so ti primeri popolnoma samovoljno izbrani in bi jih mogli poljubno dopolniti — da vidiš, kako tudi poznavalec včasih težko loči poklicnega in nepoklicnega umetnika.

Ne, to ni armada diletantov. Bilo pa bi seveda popolnoma napačno, če bi mislili, da ustvarjajo dovršene umetnine brez izjeme vsi, ki se umetniško udeležujejo, tako posamezniki kakor kolektivi. Za pretežno večino pa je vendar značilno, da ne stremi k diletantizmu, marveč k resnemu, sistematičnemu umetniškemu delu.

Odločujoča faktorja za umetnike iz ljudstva sta umetniška šolanost in vodstvo, pod katerim delajo. Brez resne, vsestranske izobrazbe, brez izkušene roke, ki uravnava umetniška prizadevanja, brez možnosti, najti si primeren repertoar, obstoji brez dvoma za mnoge nevarnost, da ostanejo večni diletanti. Sovjetska vlada hoče na vsak način zagotoviti talentom iz ljudstva poln razmah, zato je zgradila v Moskvi v podporo njihovega razvoja »Dom Krupskaje za ljudsko umetnost«, ki ima podružnice po vsej Sovjetski Zvezi.

Tu je središče za umetniško ustvarjanje ljudstva. Odtod pa ne prihajajo samo izpodbude, tu zbirajo, urejajo in izdajajo mnoge dragocene vrednote, ki jih ustvarjajo sovjetski narodi. Kar poje novi človek sovjetske dežele o sebi, o svojem življenju, ki ga sploh ni primerjati s preteklostjo; kar pripoveduje v besedi, sliki in glasbi o sovjetski stvarnosti, kako daje na umetniški način izraza svojim čustvom za velika voditelja dežele Iljiča in Jeklenega, vse to je tu zbrano in razstavljeno.

Na drugi strani razširjajo ustvarjene vrednote in dajejo vzpodbudo in navodila za njihove reprodukcije in za reprodukcije drugih umetniških del. Oglejmo si danes samo en odsek bogatega dela Doma za ljudsko umetnost.

Teater je pri množicah najbolj priljubljena umetniška panoga. Povsod živi stremljenje po igri. Kako zagotovi Dom za ljudsko umetnost dobro umetniško vodstvo tisočem in tisočem amaterskih gledališč v obratih in kolhozih? To ni lahka naloga. Kako je mogoče najti toliko režiserjev, ki so zmožni ustvariti z deloma popolnoma neizšolanimi igralskimi močmi dostojne predstave, ki sploh ne spominjajo na kakšno diletantsko gledališko družbo?

Dve poti sta zasekani do rešitve tega vprašanja. Prva je v tem, da pritegnejo k temu vzgojevalnemu delu pomembnejše igralce; ti se poleg svojega odrskega dela redno zavzamejo v mestih ali izven mest za posamezne gledališke družine. Tako dela n. pr. ljudski igralec ZSSR Moskvini z amaterskim gledališčem v moskovski tvornici avtomobilov, zaslužena igralka Oročko od moskovskega Vahtangovljevega teatra dela z železničarji malega mesta Mytiči, zaslužni igralec Kusa pa dela s skupino iz tvornice kavčuka v Moskvi. Na isti način nudijo režiserji kolhoznih gledališč pomoč vaškim amaterskim gledališčem.

Ta način, ki pomeni vsekakor dragoceno umetniško vodstvo, pa še zdaleč ne more zajeti vseh gledaliških družin, predvsem pa ne onih v majhnih mestih in

oddaljenih vaseh. Naloga je, dati dragoceno izobrazbo režiserjem, ki so iz vrst članov amaterskih skupin; dati jim tako izobrazbo, da bodo sposobni ustvariti dobre inscenacije in hkrati vzgajati igralce svoje skupine. Kot glavni delovni način, s katerim bi bilo mogoče doseči ta cilj, si je izbral Dom za ljudsko umetnost »tečaje na daljavo«, kar v gledališkem svetu gotovo ni preprost domislek. Tem bolj, ker so manjkali učbeniki, ki bi bili napisani na dostojni višini in bi bili hkrati poljudno pisani. Danes more Dom za ljudsko umetnost s ponosom kazati na obsežno biblioteko v lastni založbi izdanih učbenikov. Med njimi so knjige, ki so jih napisali pomembni režiserji in igralci o umetnosti režije, igri, o fonetiki, govorni tehniki, recitaciji, o šminkah in mnogih drugih stvareh.

Skeptiki bi mogli vprašati, kakšna je korist takšnega šolanja. Knjiga pa ni nikakor edina sestavina tega izobraževanja, ki je po svojem načinu v gledališkem svetu nekaj popolnoma novega. Celotni pouk je tako urejen, da se že prvo učno leto konča z inscenacijo predstave, ki jo mora postaviti učeči se režiser s svojo skupino na oder. Igro mu določi vodstvo že v začetku študija. Od vsega začetka dobi učenec svojega učitelja, temu mora na podlagi svojega študija oddajati skoraj vsak mesec večje pismene naloge, ki mu jih potem vrnejo z obširnimi učiteljevimi pripombami. Tako ni mladi režiser nikdar samemu sebi prepuščen. Dovršeno inscenacijo si ogleda učitelj ali pa kakšen drugi zastopnik Doma za ljudsko umetnost. Od časa do časa se sestanejo učenci in učitelji po okrajih.

Sedaj izobrazujejo na ta način samo v ruščini 1479 režiserjev in vodij amaterskih skupin. Dom za ljudsko umetnost v Kijevu (Ukrajina) ima trenutno 450 učencev, vodij ukrajinskih amaterskih gledališč. Letos bodo Domovi za ljudsko umetnost v posameznih republikah organizirali podobne tečaje tudi v beloruskem, georgijskem, kozaškem, aserbejdžanskem in tadžikijskem jeziku.

Tako rastejo izšolani režiserji amaterskih gledališč, ki delujejo v podjetjih in kolhozih. Tako dobiva delavski in kolhozniški teater dostojno raven. Ključavničar Bisarov je pred dvema letoma v tovarni strojev nekega oddaljenega mesta vodil, kakor je pač znal, prav takšen amaterski teater. Po uspešno dokončanih Bisarovljevih studijah si je to amatersko gledališče tvorniških delavcev pridobilo takšen ugled, da so delavci osvobodili ključavničarja Bisarova njegovega prejšnjega poklica, tako da se more sedaj posvetiti samo režiserskemu delu v svoji amaterski skupini. To pa ni osamljen primer. Marsikateri mladi režiser — traktorist, bibliotekar, knjigotržec ali učitelj je popolnoma prešel k poklicnemu gledališču. Marsikateri inženir — pevec je na poti preko amaterskega gledališča postal operni pevec, marsikatera mlada študentka je postala plesalka, marsikatera bolniška sestra in marsikatera kolhozница je postala igralka.

Poklicna gledališča Sovjetske Zveze so našla v teh gledaliških skupinah zakladnico novih moči. Amaterska gledališča so dobila v kulturnem življenju Sovjetske Zveze pravi pomen in vrednost.

F. Iljin (D. Javer)

KORSIKA IN NAŠ ZAPAD. Novo urejevanje sveta obeta vsem narodom mnogo večjo pravičnost od versailleske iz l. 1918. Ob teh obetih se Korsika po 172 letih vrača v naročje matere Italije. Poklicani čuvarji pretresajo, koliko je tujcu v skoro dve sto letih uspelo oškrbati ali zabrisati prvotno italijansko govorico. Ugotavljajo, da je otok zlasti na severu ohranil toskanščino iz Dantejeve in še zgodnejše dobe. »Atlante linguistico della Corsica« Gina Bottiglioni dokazuje, da se Korsika veže na jug s Sardinijo in Sicilijo, kakor pričajo besede »pilu«, »gula«.